

2. Hospodaření kulturních institucí v roce 2021

2.1 Zdroje financování kultury

Celková výše finančních zdrojů¹ vstupujících do kultury meziročně vzrostla o 8,6 % a dosáhla v roce 2021 více než 284 mld. Kč. Po šesti letech, kdy se finanční zdroje v kultuře v letech 2014 až 2019 každoročně navyšovaly (v průměru o 3,8 % ročně), se v roce 2020 snížily o 4,8 % (13,1 mld. Kč). Do tohoto poklesu se výrazně promítla nemožnost či snížená možnost pořádání kulturních akcí v době lockdownu v souvislosti s pandemií covidu-19.

V roce 2021 se v souvislosti s metodickou změnou šetření v oblasti uměleckých řemesel a se zmírněním protiepidemických opatření finanční zdroje vstupující do kultury začaly opět zvyšovat. V oblasti audiovizu a reklamy na tom měl největší podíl nárůst zdrojů od podniků a v menší míře i od domácností (ty byly ovlivněny také zmíněnou změnou v šetření uměleckých řemesel). Co se původu finančních zdrojů týče, největší část jich tradičně pochází od podniků, na druhém místě jsou přímé výdaje domácností, na třetím veřejné rozpočty, dále pak neziskové instituce a zahraniční zdroje (uvedené pořadí se po řadu let v zásadě nemění).

Jak je zřejmé z následující tabulky zachycující strukturu finančních zdrojů v sedmiletém období (2015–2021), byly až do roku 2019 patrné tendence nepatrného růstu podílu domácností na celkových zdrojích a stagnace podílu veřejných rozpočtů a podniků. V roce 2020, který byl prvním rokem pandemie covidu-19, nastala výrazná změna. Prostředky pocházející z veřejných rozpočtů meziročně vzrostly téměř o 9 %, zatímco objem prostředků domácností o více než 9 % poklesl a objem finančních prostředků podniků se snížil o více než 7 %. V roce 2021 opět vzrostly finanční prostředky od podniků a domácností ve větší míře než z veřejných zdrojů. Výkyvy relativních hodnot ostatních zdrojů financování jsou vzhledem k jejich nízkým absolutním hodnotám poměrně běžné.

Tabulka 1 Podíl jednotlivých zdrojů na financování kultury v časové řadě (v %)

Původ zdroje	2015	2017	2018	2019	2020	2021	Index 2021/2015	Index 2021/2020
Veřejné rozpočty	15,1	14,2	15,2	15,7	17,9	16,8	111,2	93,9
Domácnosti	19,8	19,7	19,0	20,9	19,9	20,1	101,5	101,0
Podniky	62,3	63,2	63,8	62,0	60,3	61,4	98,6	101,8
Neziskové instituce	1,6	2,2	1,0	0,7	1,1	1,0	62,5	90,9
Zahraniční zdroje	1,2	0,7	1,0	0,7	0,8	0,7	58,3	87,5

Zdroj: NIPOS, ČSÚ

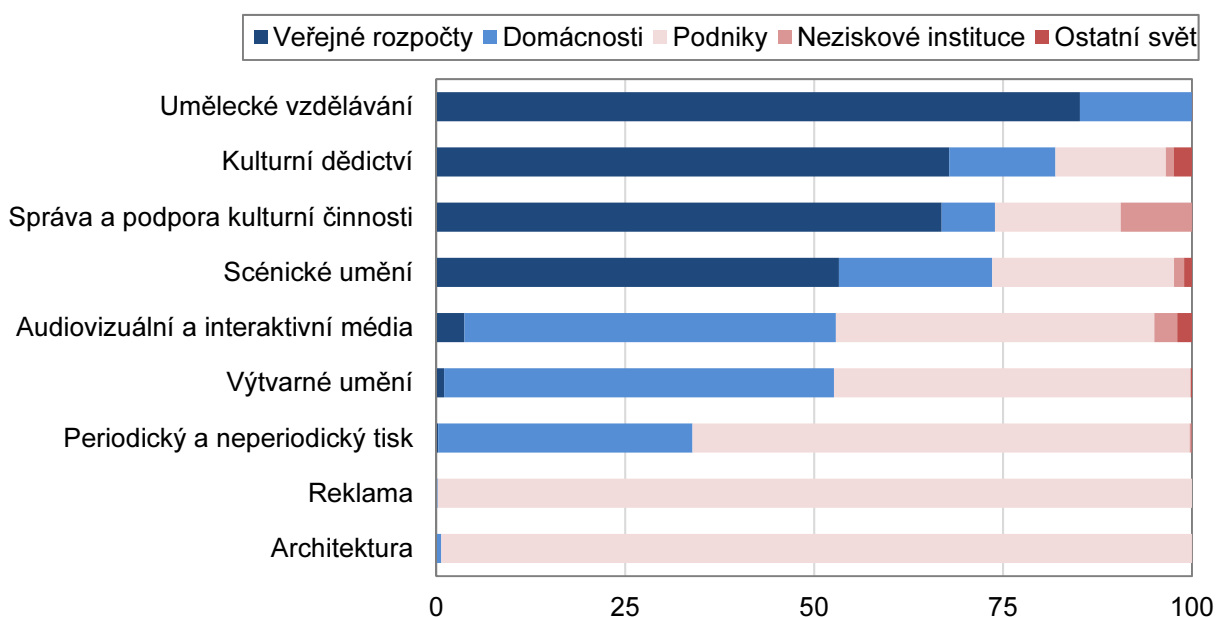
V jednotlivých oblastech kultury je obrázek podílů zdrojů financování poněkud odlišný. **Zatímco v kulturním dědictví, scénickém umění, uměleckém vzdělávání a v činnostech správního charakteru jsou rozhodující veřejné rozpočty** (zhruba 76 % všech zdrojů z veřejného sektoru směřuje do těchto oblastí), **v tržně orientovaných odvětvích** (výtvarné umění, tisk, média, architektura, reklama) **to jsou zdroje podniků a domácností.**

¹ Finanční zdroje představují celkové příjmy snížené o zaplacené daně a poplatky a naopak zvýšené o investiční dotace, vlastní vklady a zvýšené (snížené) o změnu stavu úvěrů a půjček.

Mezi sledovanými oblastmi kultury dosáhly nejvyšší hodnoty finanční zdroje v oblasti reklamy (82,8 mld. Kč), následované oblastí audiovizuální a interaktivní média (62,5 mld. Kč) a tiskem (necelých 32 mld. Kč) – podrobněji viz Tabulka 1 v příloze. Mezi vybranými poskytovateli kulturních služeb to byla televize (23,8 mld. Kč), na druhém místě muzea a galerie (9,2 mld. Kč) a na třetím divadla (7,2 mld. Kč) – podrobněji viz Tabulka 2 v tabulkové příloze).

Co se týče rozdělení finančních zdrojů do jednotlivých oblastí, směřovaly zdroje z podniků zejména do reklamy (82,6 mld. Kč), architektury (30,0 mld. Kč), médií (26,3 mld. Kč) a tisku (21,0 mld. Kč). Na druhé straně méně do oborů živé umělecké tvorby, ve kterých tradičně převažuje účast zdrojů veřejných. Nejvíce zdrojů ze zahraničí i z neziskových institucí směřovalo do oblasti médií (dohromady 3,1 mld. Kč).

Graf 1 Podíl jednotlivých zdrojů financování oblastí kultury v roce 2021 (v %)



Zdroj: ČSÚ, NIPOS

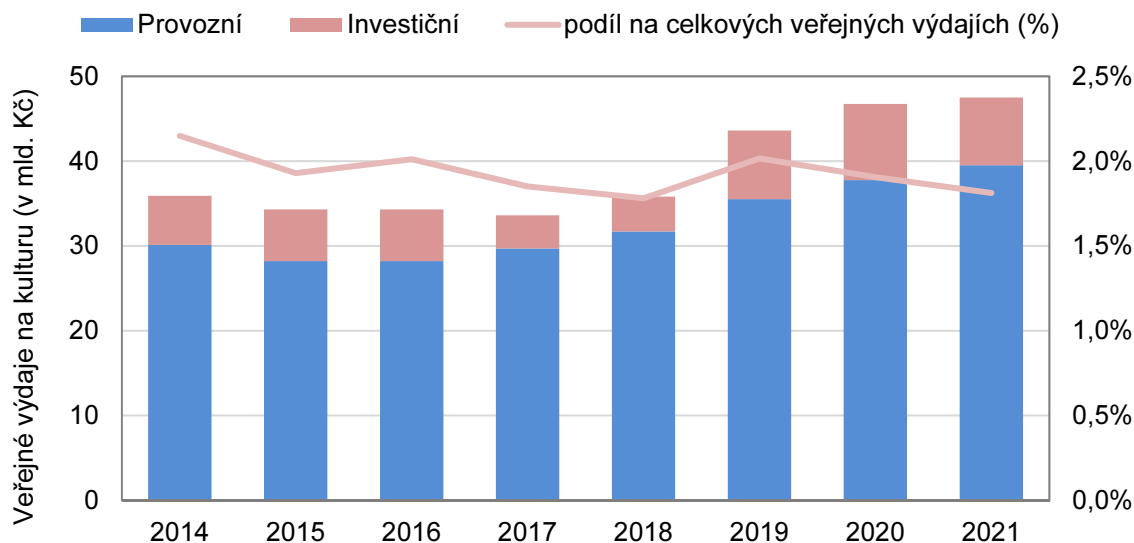
Z veřejných rozpočtů bylo v roce 2021 věnováno na kulturu více než 47,5 mld. Kč, tj. o 0,8 mld. Kč (o 1,7 %) více než v roce předcházejícím. Tato částka představuje konsolidované provozní a investiční výdaje organizačních složek státu, územních samosprávných celků a státních mimorozpočtových fondů (fondu kultury a fondu pro podporu a rozvoj české kinematografie).

Z celkových výdajů na kulturu z veřejných rozpočtů bylo 39,5 mld. Kč určeno na provozní účely a 8 mld. Kč na investice. Veřejné výdaje na provoz tak v porovnání s předešlým rokem vzrostly o 4,8 %, zatímco výdaje na investice se o více než 11 % snížily. Z pohledu úrovně veřejných zdrojů bylo nejvíce vydáno na kulturu z místních rozpočtů – z obecních a městských rozpočtů (34,7 %) a z krajských rozpočtů (33,5 %). Tyto prostředky plynuly zejména do oblastí kulturního dědictví, scénického umění a uměleckého vzdělávání.

Veřejné výdaje směřovaly zejména do tradiční kultury, která byla nejvíce postižena vládními opatřeními namířenými proti šíření pandemie covidu-19. Jejich objem se však meziročně mírně snížil (o 0,6 mld. Kč).

Celková finanční částka věnovaná kultuře v roce 2021 představovala 1,8 % výdajů veřejných rozpočtů (v předcházejícím roce to bylo 1,9 %). Z uvedeného je zřejmé, že ve druhém roce pandemie se podpora kultury z veřejných zdrojů relativně snížila (v absolutních částkách o 790 mil. Kč vzrostla).



Graf 2 Veřejné výdaje na kulturu

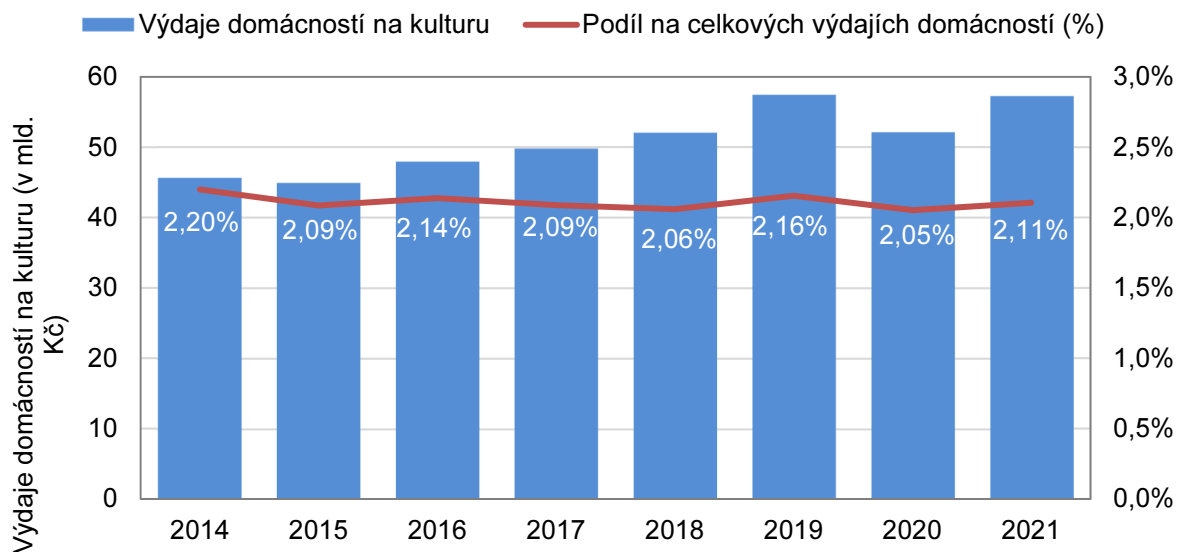
Zdroj: Monitor státní pokladny, MF

Výdaje domácností na kulturu v roce 2021 dosáhly 57,2 mld. Kč a v porovnání s předcházejícím rokem se zvýšily téměř o 9,9 %. Jejich váha v celkových finančních zdrojích kultury se meziročně o 0,2 procentního bodu zvýšila na hodnotu 20,1 %.

Výdaje domácností směřovaly zejména do sféry médií a tisku (např. televize, rozhlas, kino, knihy a tisk, videohry), a to ve výši 41,5 mld. Kč, což představuje z celkových výdajů domácností na kulturu 72,5% podíl (stejně jako před pandemií v roce 2019). Mnohem méně prostředků domácnosti vydaly v oblasti kulturního dědictví, živé umělecké tvorby (scénické a výtvarné umění) a uměleckého vzdělávání (dohromady téměř 15,1 mld. Kč). V relativním vyjádření se však výdaje domácností na kulturu, konkrétně v rámci pandemií nejvíce postižených oblastí, tj. scénického umění a kulturního dědictví, meziročně významně zvýšily (o 10 %).

Výdaje domácností na kulturu mají nejčastěji podobu vstupného, nákupu upomínkových předmětů, řemeslných výrobků, koncesionářských poplatků, jiných poplatků za služby (např. poplatky za sledování placených pořadů přes internet), úhrad školného za umělecké vzdělání nebo úhrad nákupů zboží kulturní povahy (knihy, časopisy, obrazy, starožitnosti atd.).

Podíl výdajů domácností na kulturu na jejich celkových spotřebních výdajích se v roce 2021 zvýšil na 2,11 % (z 2,05 % v roce předcházejícím).

Graf 3 Výdaje domácností na kulturu

Zdroj: ČSÚ, NIPOS

V rámci ostatních zdrojů financování kultury mají nejvýznamnější postavení podniky (174,4 mld. Kč), mnohem menší pak nevládní neziskové instituce (necelé 3 mld. Kč). Tyto zdroje pochází obvykle z příjmů kulturních institucí za služby, výrobky či zboží, popř. z navýšení stavu úvěrů a půjček a vlastních vkladů. Zdrojem doplňkového charakteru byly prostředky ze zahraničí (2,0 mld. Kč).

2.2. Mikroekonomický pohled

2.2.1. Finanční hospodaření

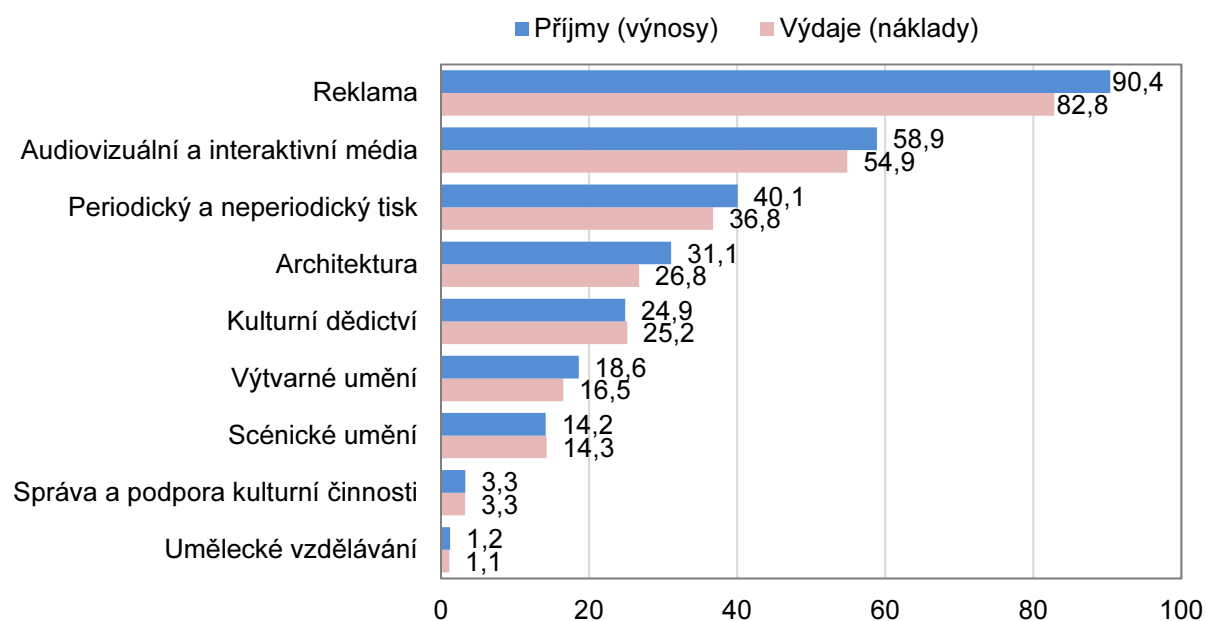
Tabulky č. 3, 4 a 9 uvedené v příloze umožňují hodnotit základní ekonomické ukazatele z výkazů zisku a ztrát kulturních institucí, jejichž zdrojem jsou zejména podniková šetření (výkazy P 5–01, NI a KULT). Je třeba dodat, že podniky jsou v rámci těchto šetření zařazovány do jednotlivých odvětví či oborů dle zásady převažující části tržeb, a tak jejich veškeré tržby nutně nepocházejí z aktivit kulturního charakteru. Na druhé straně nejsou zahrnuty podniky, které mohou provozovat i kulturní činnosti, avšak převažující část jejich tržeb souvisí s aktivitami ne-kulturními. Cenou za úplnější pohled, který tak získáváme, je nižší přesnost zjištěných dat.

Jak ukazují zmíněné tabulky v příloze této publikace, **hospodaření sektoru kultury skončilo v roce 2021 kladným hospodářským výsledkem** ve výši téměř 21 mld. Kč, což bylo o 646 mil. Kč více než v roce 2020. Tato částka zhruba odpovídá ziskové marži² ve výši 7,5 % (tj. o 1,3 p. b. více než v roce 2019). Meziroční zvýšení zisku lze podobně jako v roce 2020, tj. v roce, jehož převážná část byla provázena pandemií covidu-19, vysvětlit skutečností, že kultura je také z ekonomického pohledu značně nesourodým celkem.

Úroveň hospodaření jednotlivých oblastí kultury a poskytovatelů kulturních služeb je tradičně značně rozdílná. **Zatímco v kulturním dědictví a ve scénickém umění došlo k nemalým ztrátám** (památky, muzea, knihovny, divadla, hudební soubory a kulturní domy), **jiná odvětví byla naopak značně zisková** (tisk, média, reklama, architektura).

² zisk po zdanění dělený tržbami



Graf 4 Příjmy a výdaje kulturních institucí podle oblastí v roce 2021 (v mld. Kč)

Zdroj: ČSÚ, NIPOS

Podle stupně ekonomické soběstačnosti lze v rámci kultury rozlišit **dvě sféry hospodaření**. Do první patří oblasti tradičního umění **orientované spíše na publikum a návštěvnost**, pro které je nepostradatelná finanční podpora z veřejných zdrojů (kulturní dědictví, divadla, soubory, festivaly atd.). Do druhé – **orientované na trh** – lze zařadit sféru kreativních aktivit (reklama, architektura, design) a dále média, tisk a část výtvarného umění. Z uvedeného vyplývá, že právě tradiční kultura byla pandemií zasažena nejvíce. Na rozdíl od oblasti médií či tisku nemohli poskytovatelé kulturních služeb orientovaných na publikum v roce 2020 a částečně i v roce 2021 kvůli vládním opatřením poskytovat tyto služby vůbec, nebo pouze v omezené míře.

Je to zřejmé i na stupni soběstačnosti, který odpovídá relaci mezi tržbami za vlastní výkony a celkovými výdaji. V roce 2021 při průměrné výši 88,7 % dosahoval např. v tvorbě videoher 152,9 %, v designu 107,2 % a v architektuře 108 %. Na druhé straně v kulturním dědictví 40,4 % a ve scénickém umění jen 18,4 %.

Zatímco ve scénickém umění a v kulturním dědictví přetrvávala stamilionová ztráta (dohromady více než 424 mil. Kč), v tržně orientovaných kulturních a kreativních odvětvích se hospodářský výsledek meziročně o více než 0,7 mld. Kč zvýšil.

Nicméně **zlepšení podmínek činnosti oproti roku 2020 se ve výsledcích pandemií nejvíce postižených oblastí kultury příznivě projevilo**. Ne však až natolik, aby mohlo zásadně zvýšit jejich úroveň soběstačnosti. Při meziročním zvýšení návštěvnosti objektů kulturního dědictví (památky, muzea) o 5,8 % se zvýšily tržby z vlastní činnosti těchto zařízení o 12,6 %, v tom vstupné o 11,8 %. Ještě výraznější – co se návštěvnosti týče – bylo zlepšení v zařízeních scénického umění (divadla, kulturní domy, festivaly, hudební tělesa), kde při meziročním zvýšení návštěvnosti o 11,2 % vzrostly tržby z vlastní činnosti o 10,7 %, v tom vstupné o 9,3 %.

Pokud bychom porovnávali úroveň meziročního zlepšování hospodářských výsledků jednotlivých druhů kulturních zařízení, tak v návštěvnosti si polepšily kulturní domy (zvýšení o 31,3 %), dále památky (o 9,6 %) a divadla (o 7,5 %), naopak – v souladu s dlouhodobým trendem – se fyzická návštěvnost knihoven v roce 2021 oproti předcházejícímu roku o 4,7 % snížila. Muzea a galerie a dále kulturní domy významně meziročně zvýšily tržby z vlastní činnosti (o 23 % a 10,6 %). **Ve většině kulturních zařízení se zvýšil stupeň soběstačnosti, zdaleka ne však natolik, aby se obešla bez provozních dotací.** Ty se meziročně zvýšily

nejvíce v případě kulturních domů (o 18,8 %) a hudebních souborů (o 8,1 %). Přesto, s výjimkou festivalů a výstavních sálů, dosáhla ostatní zařízení i v roce 2021 ztráty z hospodaření (nejvíce památky a muzea a galerie – více než 296 mil. a 247 mil. Kč).

Jak je zřejmé, význam zlepšení epidemických a s nimi souvisejících podmínek v roce 2021 nelze přeceňovat. Fyzická návštěvnost, která je – pro kulturní služby poskytované publiku na konkrétním místě a v daném čase – nejvýznamnějším ukazatelem, se v roce 2021 meziročně zvýšila o pouhých 2,6 %. Proti roku 2019, který byl posledním před pandemií, však zůstala o více než polovinu (50,8 %) nižší. Zdá se, že i po zrušení opatření omezujících volný pohyb osob přetrvávaly obavy části potenciálního publika z nákazy covidem-19.

Nutno poznamenat a při hodnocení hospodářských výsledků v oblasti výtvarného umění a kultury jako celku v rámci časové řady je třeba si uvědomit, že v roce 2021 jsou významně ovlivněny novým způsobem šetření v oblasti uměleckých řemesel.

Jak se ukazuje, výsledky šetření dat pomocí podnikové statistiky v tomto roce jsou oproti průměru let 2011–2020 – zjištěnému v rámci tzv. doplňkových zjišťování – minimálně dvakrát vyšší (např. počet zaměstnanců). V případě proměnlivějších veličin, jako jsou např. výnosy a náklady, jsou rozdíly ještě výraznější. Nový způsob zjišťování tak v r. 2021 navyšuje počet zaměstnanců v uměleckých řemeslech (zároveň i ve výtvarném umění a v kultuře jako celku) o zhruba 1 tis. osob, výdaje domácností za výrobky řemesel o více než 3 mld. Kč, celkové příjmy i výdaje o zhruba 6 mld. Kč, hospodářský výsledek o více než 60 mil. Kč atd. Popsané rozdíly lze přímo vyčíst z porovnání 5. řádku přílohy Tabulky č. 6 výsledků Satelitních účtů kultury do roku 2020 a Tabulky č. 10 za období roku 2021 (jak je patrné, číslování tabulek se od r. 2021 také změnilo).

2.2.2. Zaměstnanost a mzdy

Kvantifikace rozsahu práce vstupující do kulturních aktivit je poměrně složitá. Pracovní zapojení má více forem, z nichž relativně nej přesněji je evidován rozsah práce zaměstnanců s pracovní smlouvou. Problematičtější je postižení prací v oblasti kultury na základě dohod, prací dobrovolníků a také zapojení OSVČ či podnikatelů a jejich rodinných příslušníků.

Počínaje referenčním rokem 2015 byla data o zaměstnanosti v kultuře rozšířena o nový pohled pomocí údajů z Výběrového šetření pracovních sil (dále také VŠPS). Vedle klasických statistických šetření v kulturních institucích (KULT, SBS, NI a doplňková zjišťování) umožňuje VŠPS širší záběr, neboť postihuje různorodé pracovní zapojení v kulturních organizacích i mimo ně.

Přílohy Tabulka č. 5a obsahuje údaje o zaměstnanosti a mzdách v kultuře, které vycházejí z klasických šetření podnikového charakteru řady KULT, NI a SBS. **Podle jejích výsledků v kultuře v roce 2021 pracovalo téměř 94 tis. pracovníků, z toho necelých 82,7 tis. zaměstnanců (přepočtený stav) a 11,3 tis. dobrovolníků** bez nároku na odměnu. To je o 1,2 tis. pracovníků více než v r. 2020 a naopak o 19 tis. (20,2 %) méně než v roce 2019. Zatímco počet zaměstnanců meziročně o 3,4 % vzrostl, počet dobrovolníků se téměř o 12 % snížil (v porovnání s rokem 2019 se snížil dokonce o 62 %). Jak je patrné, následky pandemie a s ní spojených opatření ve sledovaném roce – ani v oblasti zaměstnanosti – ještě zdaleka nedoznaly.

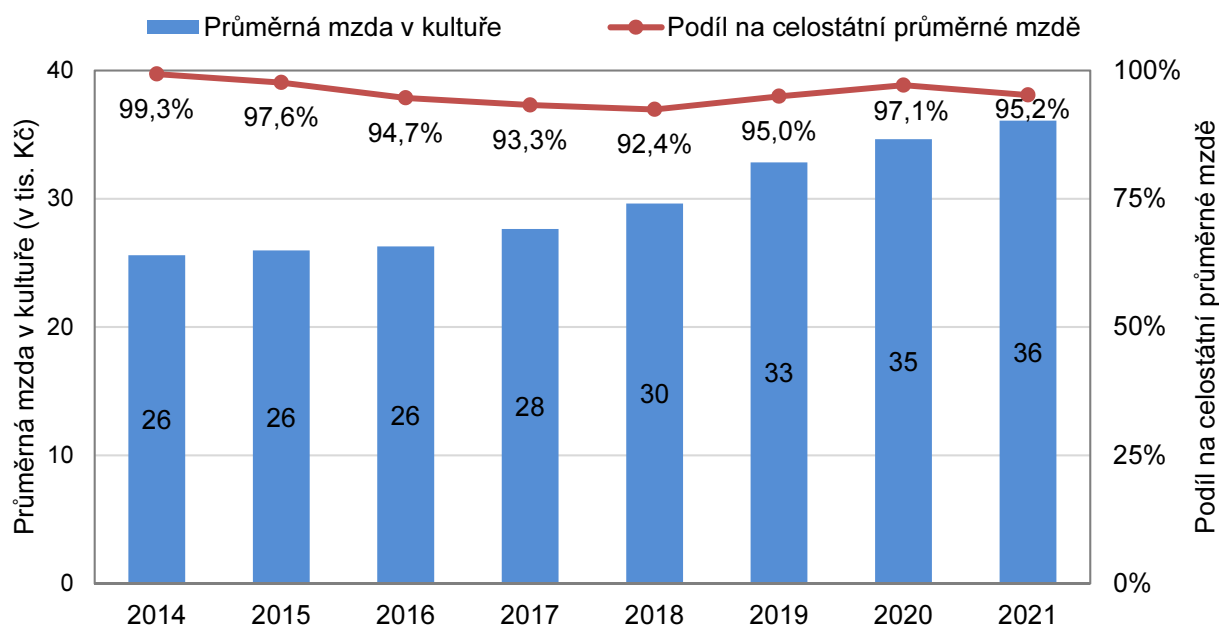
Nad výše uvedený počet lze zřejmě předpokládat dalších několik tisíc osob pracujících v kultuře na základě dohod o pracovní činnosti či v postavení osoby samostatně výdělečně činné (jejich počet výše uvedená zjišťování nepostihují). Pokud bychom přepočítali výši vykázaných ostatních osobních výdajů a honorářů v kultuře pomocí průměrných mezd, dojdeme k počtu dalších cca 8,4 tis. pracovníků zapojených na základě dohod a autorských smluv (v přepočtu na plnou pracovní dobu). To je spolu se zaměstnanci více než 91 tis. osob (v přepočtu na plnou pracovní dobu), a k tomu lze připočítat 11,3 tis. dobrovolníků, kteří pracují v institucích s převažující kulturní činností.



Vývoj mezd v kultuře nebyl v roce 2021 probíhající pandemií příliš ovlivněn. Průměrná hrubá měsíční mzda v kultuře dosáhla 36 093 Kč. **V porovnání s předcházejícím rokem se zvýšila o 4,2 % (reálně však jen o 0,4 %), avšak ve srovnání s průměrnou mzdou dosaženou v celé ekonomice (37 903 Kč) byla o 1 810 Kč (o 4,8 %) nižší.**

Od roku 2014 až do roku 2018 klesal podíl průměrné mzdy v kultuře na celostátní průměrné mzdě z 99 % na 92 %. Obrat nastal v roce 2019, kdy se přiblížil ke stavu v roce 2016 na úroveň 95 %. Podíl průměrné mzdy v kultuře na celostátní průměrné mzdě vzrostl v porovnání s předchozím rokem i v roce 2020, a to o 2,1 p. b. na 97,1 %. V roce 2021 však opět poklesl, a to o 1,9 p. b. na 95,2 %. Zejména v případě kultury platí, že průměr (jako charakteristika celého souboru) má velmi nízkou vypovídací schopnost. Také do oblasti mezd se promítají podstatné rozdíly v úrovni hospodaření dvou odlišných částí – tradičních odvětví na straně jedné a médií, tisku a kreativních oborů na straně druhé (viz Tabulka 9). Jestliže v tradiční kultuře průměrná měsíční mzda dosáhla 29,1 tis. Kč, tak v tisku to bylo 38,4 tis. Kč, v architektuře 40,7 tis. Kč, v reklamě téměř 41,3 tis. Kč a v médiích více než 53,2 tis. Kč.

Graf 5 Průměrná hrubá měsíční mzda v kultuře



Zdroj: ČSÚ, NIPOS

Zvýšení mezd pracovníkům kultury v minulých letech pomohlo, nicméně rozdíl v porovnání s celostátní úrovní mezd zcela neodstranilo. **Rozdíl v dynamice mezd v kultuře a v ekonomice jako celku tak i v roce 2021 zůstává patrný.**

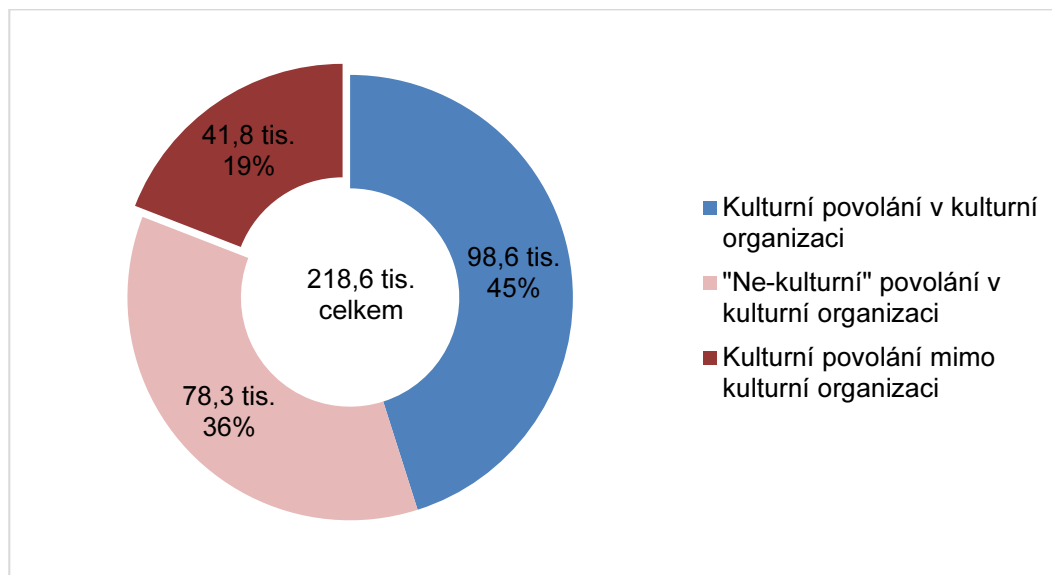
V důsledku navýšení průměrné mzdy se její tempo přiblížilo k tempu růstu produktivity práce propočtené z hrubé přidané hodnoty vytvořené v kultuře. Zatímco v pětiletém období 2014–19 zaostával růst průměrné mzdy za dynamikou produktivity práce o 3,3 p. b., tak v letech 2015–2020 jen o 0,3 p. b. ročně. V roce 2021 se – v porovnání s předcházejícím rokem – relace dynamiky obou ukazatelů obrátila a meziročně bylo tempo růstu produktivity práce o 7 p. b. vyšší než průměrné mzdy (viz Tab. č. 11).

Výběrové šetření pracovních sil prováděné ČSÚ rozšiřuje pohled na zaměstnanost v kultuře o instituce s převažující jinou než kulturní činností a dále o zapojení podnikatelů, popř. jejich rodinných příslušníků (viz Tabulka 5b). Určité omezení spočívá ve skutečnosti, že neposkytuje údaje o finančních nákladech vynaložené práce a o počtu dobrovolných pracovníků.

Celkový rozsah pracovního zapojení v kulturních aktivitách (včetně institucí ne-kulturního zaměření) zahrnoval v roce 2021³ přibližně 218,6 tis. osob. Z tohoto počtu bylo 86,9 tis. podnikatelů. Ze zbývajících počtu 131,8 tis. osob bylo 109,9 tis. osob zaměstnáno na plný pracovní úvazek a 20,4 tis. osob na úvazek částečný či formou dohody o pracovní činnosti (popř. dohody o provedení práce) nebo pracovali jako pomáhající rodinní příslušníci.

Výsledky uvedeného šetření umožňují rozčlenit osoby zaměstnané v kultuře podle charakteru povolání a typu instituce (právnícké či fyzické osoby) s kulturní či ne-kulturní převažující činností. Z celkového počtu 218,6 tis. pracujících osob jich v jiných než kulturních institucích pracovalo 41,8 tis., tj. přibližně 19,1 % (např. designéři v automobilovém průmyslu). Ze zbývajících počtu 176,9 tis. pracovníků kulturních institucí bylo aktivních 98,6 tis. (45,1 %) v povoláních kulturního charakteru (např. jako zpěváci, herci či designéři). Povolání ne-kulturního zaměření (administrativa, účetnictví, IT profese atd.) v kulturních institucích vykonávalo 78,3 tis. osob (35,8 %). V porovnání s rokem 2020 zůstal počet osob zaměstnaných v kultuře podle údajů VŠPS přibližně na stejné úrovni.

Graf 6 Počet zaměstnaných osob v kultuře v roce 2021 (s využitím dat Výběrového šetření pracovních sil)



Pozn.: Jedná se o průměr let 2020–2022.

Zdroj: ČSÚ

Jak je zřejmé, kulturní povolání nejsou centralizována pouze do institucí, jimž plyne většina příjmů z kulturních aktivit. Z celkového počtu těch, jejichž náplň práce má kulturní obsah (140,4 tis. osob), jich pracovalo v kulturní organizaci zhruba jen 70 %.

Postihnout váhu kultury v ekonomice z pohledu rozsahu zaměstnanosti není snadné. Přepočtený počet zaměstnanců kulturního sektoru (podle výkazů NIPOS) představuje zhruba 2,1 % z počtu zaměstnanců pracujících v celé ekonomice. Podle výsledků VŠPS v roce 2021 zaměstnaní v sektoru kultury (tedy zaměstnanci, podnikatelé, osoby pracující na vlastní účet či pomáhající rodinní příslušníci) představovali 3,4 % z celkového počtu zaměstnaných v ČR. Pokud bychom k institucím s převažující kulturní činností připočetli i zaměstnance kulturních profesí mimo kulturní sektor, došli bychom k podílu 4,2 %.

³ Jedná se o průměr let 2020–2022.

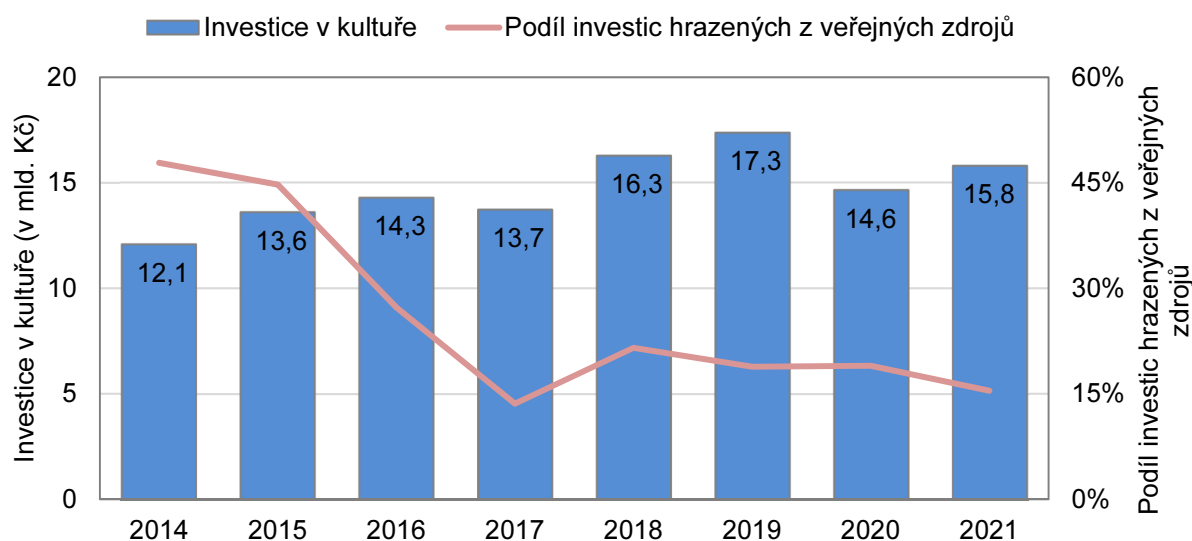
2.2.3. Investice

Příznivější podmínky roku 2021 poznamenaly také investiční výdaje kulturních organizací. V porovnání s rokem 2020 se objem investičních výdajů zvýšil o 7,8 % (o více než 1,1 mld. Kč) a dosáhl výše téměř 15,8 mld. Kč (viz Tabulka 6). Zůstal však o 1,56 mld. Kč (o 9 %) za úrovní dosaženou v roce 2019.

Rozdílné ekonomické podmínky a výsledky kulturních institucí nacházejí svůj odraz také v investiční aktivitě. Při průměrné intenzitě investic v přepočtu 190,8 tis. Kč na zaměstnance v kultuře jako celku (stále ještě o 17,8 tis. Kč méně než v roce 2019) to bylo v tradičním a uměleckém sektoru 130,1 tis. Kč, v audiovizuálním a mediálním 252,1 tis. Kč a v kreativním sektoru až 273,7 tis. Kč (viz Tabulka 9).

Co se týče zdrojového krytí investičních výdajů, veřejné finanční zdroje se na něm v roce 2021 podílely zhruba z 15,4 % (v tradiční kultuře z 58 %), zahraniční zdroje ze 3,1 % (v tradiční kultuře z více než 11,5 %) a zbývajícím podílem vlastní, popř. jiné zdroje.

Graf 7 Investice v kultuře



Zdroj: ČSÚ, NIPOS

Ve struktuře investic z pohledu hmotného a nehmotného majetku kolísá dlouhodobě podíl vydaných finančních prostředků na nehmotný majetek mezi 20 až 40 % (v roce 2021 dosáhl 20,8 %, tj. o 3,9 p. b. méně než v roce 2020). V období mezi roky 2012 až 2017 se podíl pořizování nehmotného majetku v porovnání s majetkem hmotným snižoval. Zatímco v roce 2012 dosáhl až 30 %, v roce 2015 to bylo 28,6 % a v roce 2017 jen 22,5 %.

V období finančně-ekonomické krize po roce 2009 tomu přitom bylo opačně. Bylo preferováno pořizování nehmotného majetku před hmotným. Jak se zdá, vývoj po roce 2017 v tomto směru nasvědčuje vyššímu uspokojování odložených potřeb v oblasti pořizování hmotného majetku. Již v roce 2018 se podíl investičních výdajů do nehmotného majetku opět prudce zvýšil zejména z důvodu nárůstu tohoto druhu investic v oblasti médií, tento vývoj pokračoval i v roce následujícím. V roce 2020, který přinesl v mnoha směrech netypické podmínky, však došlo ke změně či alespoň přerušení tohoto trendu (pokles na 24,7 %), s dalším poklesem v roce 2021 na 20,8 %.

Nejvyššího podílu výdajů na pořízení nehmotného majetku bylo dosaženo v oblasti médií (přes 61 %). Naopak podíl pořízení hmotného majetku na celkových investičních výdajích v oblasti architektury dosáhl téměř 94 % a v tradiční kultuře až 92 %.

2.2.4. Naturální ukazatele

V sektoru kultury se můžeme setkat s potížemi spojenými s odpovídajícím stanovením ceny – zejména originálních – kulturních statků či služeb. Netýká se to jen samotného stanovení ceny, ale i jejího vývoje v čase. Také hospodaření některých kulturních institucí se primárně neřídí finančními kritérii a neprobíhá zcela na komerční bázi. Lze proto usuzovat, že **působení ekonomických vztahů v kultuře je modifikované, ne-li částečně limitované.**

Vzhledem k omezeným možnostem zachycení kultury prostřednictvím financí bychom měli pohled na kulturu doplnit o vyhodnocení vývoje základních naturálních ukazatelů. Ty jsou v zásadě dvojího druhu. Jako **kapacitní ukazatele** (počet sedadel v divadlech, počet sbírkových předmětů v muzeích či rozsah knihovního fondu v knihovnách) odrážejí stranu nabídky a jako **ukazatele participace** (počet diváků, čtenářů či návštěvníků) vyjadřují objem poptávky.

Nejhrubším ukazatelem nabídkové strany kulturního vyžití je počet poskytovatelů kulturních služeb (památek, muzeí, knihoven, divadel, držitelů licencí rozhlasového a televizního vysílání atd.). V roce 2021 byla v rámci šetření KULT zjišťována data od 8 615 poskytovatelů (tj. o více 1,9 % než v roce 2020). K nejvyššímu nárůstu počtu poskytovatelů došlo v případě výstavních sálů, festivalů a kulturních domů. Naopak se snížil počet vydavatelů v oblasti tisku.

Důvody změny počtu poskytovatelů kulturních služeb mohou být různé, od reorganizace, integrace a jiných organizačních změn až po ekonomicky opodstatněný vznik či zánik nových subjektů. Zastavení poklesu (v roce 2020 byl až pětiprocentní) svědčí o zlepšení podmínek činnosti v porovnání s pandemickým rokem 2020.

Vhodnější než ukazatele nabídkové strany pro charakteristiku změn v oblasti kulturních služeb ukazatele na straně poptávky, zejména pak počet návštěvníků, resp. návštěv (na 10 tis. obyvatel). Jak je z Tabulky 13 zřejmé, **po propadu návštěvnosti vybraných kulturních zařízení v roce 2020 o 54,6 %, došlo v roce 2021 k jejímu meziročnímu nárůstu o 5,8 %. Přesto však nadále zůstala návštěvnost hluboce pod úroveň roku 2019 (o 52 %).** V porovnání s rokem 2020 se zvýšila nejvíce v kulturních domech, v kinech, v historických památkách a v divadlech.

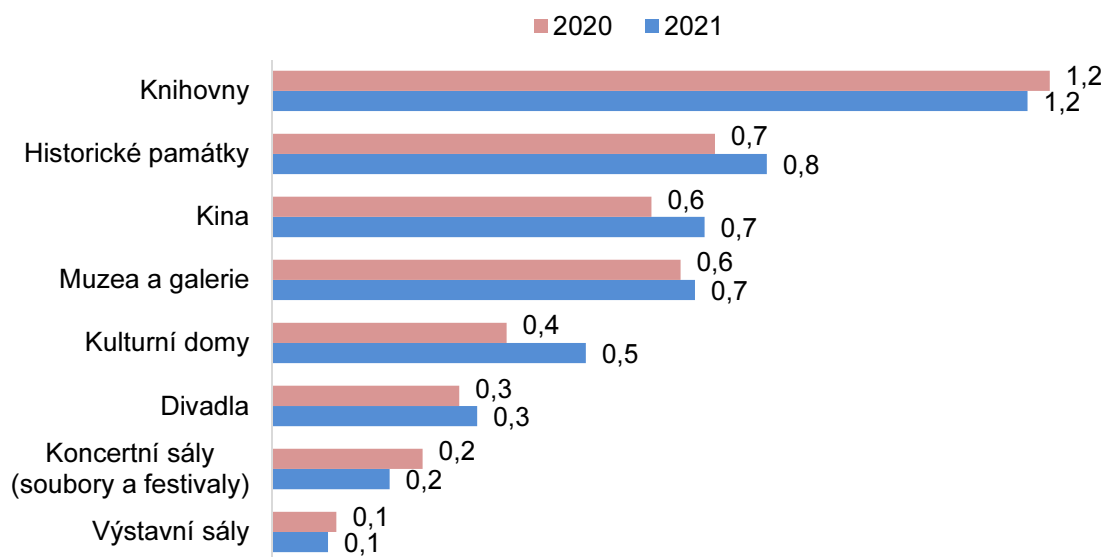
V oblasti tisku se základní naturální ukazatele nevyvíjely zcela příznivě. Počet titulů neperiodických publikací se meziročně nepatrně zvýšil (o 17 titulů, tj. 0,1 %). Jejich náklad však o 4,3 % poklesl. Počet titulů novin a časopisů poklesl o 5 %. Velmi výrazně se snížil náklad novin (o více než 40 %). Mírně se zvýšil pouze náklad časopisů (o 7,8 %). Z dlouhodobé časové řady ukazatelů výkonů tisku lze usuzovat, že tisk na papírové nosiče dosáhl svého vrcholu již v roce 2008.

S předcházejícími daty kontrastují údaje o meziročních přírůstcích v oblasti elektronických dokumentů (např. v případě titulů audioknih o 17 %).

V rozhlasovém vysílání se snížil na 14 654 (o 7,3 %) počet vysílacích hodin na jednoho držitele licence rozhlasového vysílání a naopak vzrostl na 12 356 (o 6,9 %) počet vysílacích hodin na držitele licence vysílání televizního.

Celková úroveň relativní návštěvnosti (43 997 návštěv na 10 tis. obyvatel) by jinými slovy mohla znamenat, že každý obyvatel ČR v tomto roce navštívil průměrně (více než) čtyřikrát kulturní akci či zařízení. Není tomu však zcela tak, návštěvnost je ukazatelem sledovaným v domácím pojetí, a proto jeho úroveň ovlivňuje také cestovní ruch, množství a složení zahraničních hostů (turistů). S pomocí dat ze statistiky cestovního ruchu lze odhadovat, že podíl zahraniční návštěvnosti v tradiční kultuře dosahující před pandemií covidu-19 v roce 2019 zhruba 15 % se v roce 2020 a 2021 snížil zhruba na polovinu.



Graf 8 Počet návštěv kulturních zařízení podle poskytovatele v roce 2020 a 2021 (na 1 obyvatele)

Zdroj: NIPOS

2.3. Makroekonomický pohled

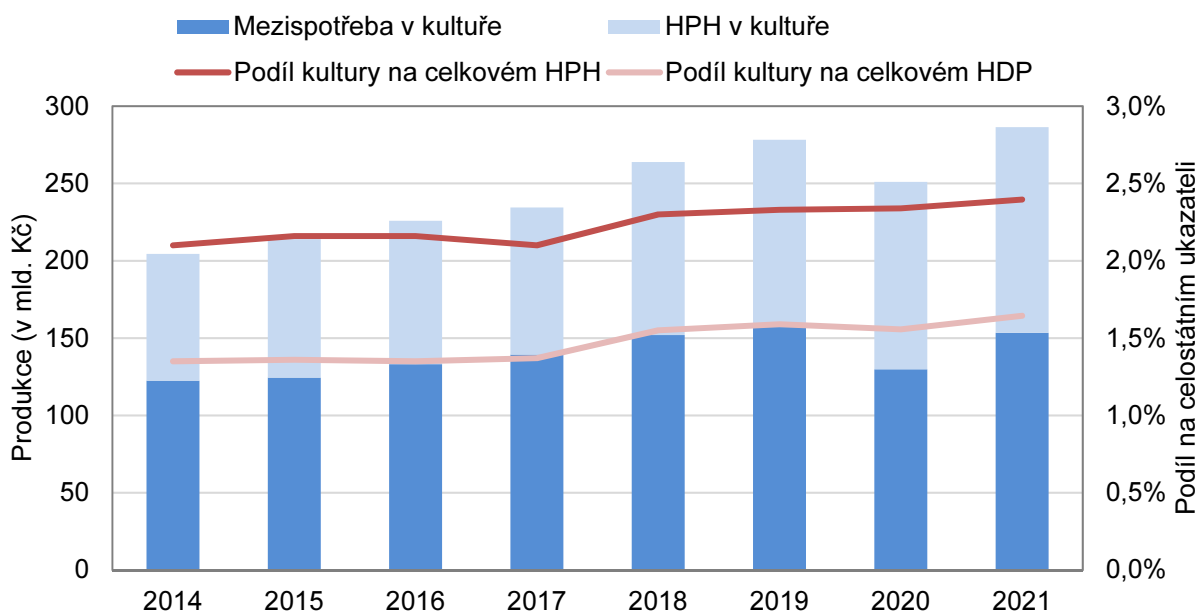
2.3.1. Základní ukazatele

Charakteristiku úrovně hospodaření kultury, jako celku i jejích jednotlivých částí, zcela přirozeně provází otázka místa a váhy tohoto sektoru v ekonomice. Při hledání odpovědi je třeba využít údajů a metod národního účetnictví.

S ohledem na dostupná data o sektoru kultury se jeví jako nejvhodnější pro vyčíslení makroekonomických ukazatelů výrobní (odvětvová) metoda výpočtu hrubého domácího produktu (HDP). Podle ní se tento ukazatel rovná součtu hrubé přidané hodnoty (HPH) zjištěné odpočtem mezipotřeby od hodnoty produkce a čistých daní, tj. daní z daného odvětví snížených o dotace poskytnuté tomuto odvětví.

Vstupní data do propočtu vychází z národních účtů ČSÚ, zejména pak z tabulek dodávek a užití. Tyto údaje představují svým způsobem optimální informační soustavu co do své komplexnosti, konzistence a mezinárodní srovnatelnosti. Uvedené přednosti jsou však vykoupeny vysokou pracností a z pohledu uživatelů dat dlouhou dobou čekání na (postupně zpřesňované) výsledky.

Na základě těchto údajů lze makroekonomické ukazatele sektoru kultury spíše odhadovat než přesně kalkulovat. Je to způsobeno zejména pro účely účtu kultury nevhodným členěním dat v tabulkách dodávek a užití pouze do úrovně oddílů (na 2 místa CZ-NACE), zatímco kulturní aktivity jsou často až na úrovni tříd (4 místa CZ-NACE). Jedním příkladem za všechny mohou být architektonické činnosti v tabulkách dodávek a užití, které zahrnují celý oddíl 71 CZ-NACE. Za součást kulturního sektoru je však považována pouze třída 71.11. Data odpovídající kulturním aktivitám je nutno získávat složitým postupem mezi údaji zjištěnými v rámci statistických šetření (podniková šetření, KULT, NI). Je třeba využít znalosti různých vztahů, např. v úrovni produktivity práce mezi třídami či podílu spotřeby materiálu, energie a služeb na výnosech atd.

Graf 9 Makroekonomický pohled na kulturu

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočet

Podíl kulturního sektoru na celkové produkci ekonomiky v roce 2020 lze odhadovat na 2,06 % (253,3 mld. Kč), jeho podíl na HPH ve výši 2,23 % (115,8 mld. Kč) a na HDP v úrovni 1,47 % (84,0 mld. Kč). Poměrně nižší objem HDP v porovnání s HPH je dán relativně nízkou úrovní daní vztahujících se ke kulturnímu sektoru a naopak vysokou částkou přijatých provozních dotací.

Výsledky roku 2021 byly stejně jako v roce předchozím částečně ovlivněny nepříznivými podmínkami vyvolanými pandemií covidu-19, ale dopad pandemie na kulturu jako celek byl – s ohledem na vývoj v jejích tržně orientovaných sektorech – zmírněn. Z předběžných dat lze za rok 2021 předpokládat (odhadovat), že objem produkce v kulturním sektoru dosáhl 286,6 mld. Kč (2,12 % z celostátní produkce) a úroveň HPH činila 133,1 mld. Kč (tj. 2,40 % z celkové HPH vytvořené v ekonomice). Objem HDP vytvořeného v kultuře v roce 2021 můžeme odhadovat na 100,5 mld. Kč (1,65 % z celkového HDP). Odhadovaná výše HDP v roce 2021 v porovnání s rokem 2020 vzrostla o 16,5 mld. Kč (o 19,6 %) a podíl na celkovém HDP se tak navýšil přibližně o 0,18 p. b.

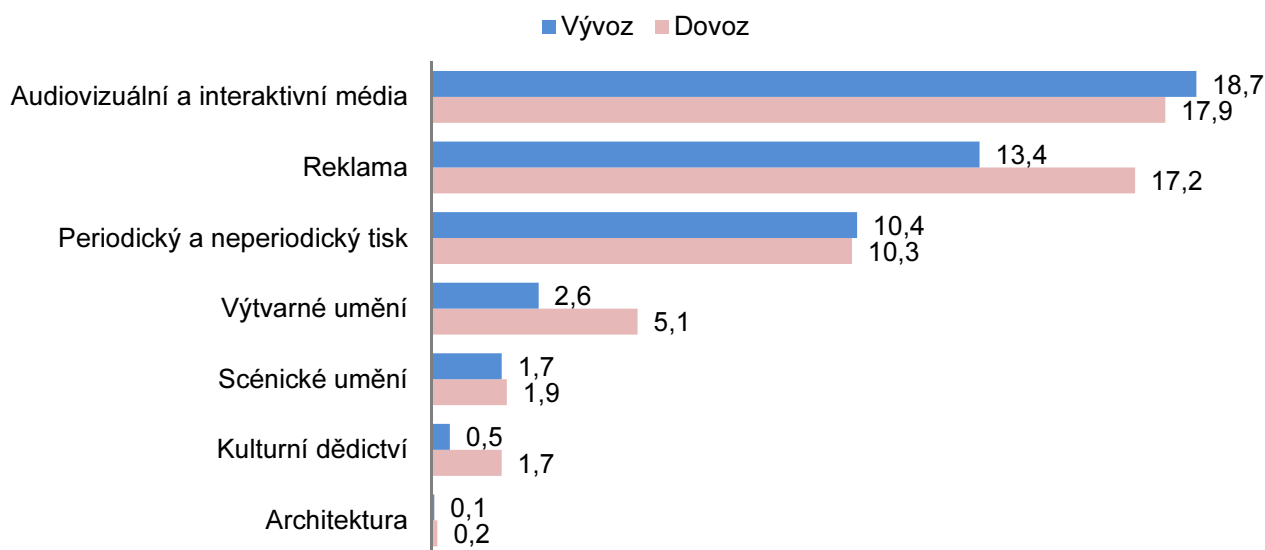
Ze statistiky národních účtů ČSÚ lze získat také údaje o kulturní produkci vytvořené organizacemi s jinou než převažující kulturní činností (např. televizní vysílání poskytovatelů internetových služeb). Celková kulturní produkce těchto organizací dosahovala v roce 2021 přibližně 115,4 mld. Kč. Pokud bychom přičetli tento odhad k celkové produkci kulturních organizací, mohli bychom vyčíslit celkovou kulturní produkci na 402,0 mld. Kč (2,97 % z celostátní produkce).

Výchozí předběžné údaje budou dále zpřesňovány, aktualizované údaje naleznete v publikaci vydané v příštím roce. Zatím však předběžná data nasvědčují tomu, že nárůst produkce mezi lety 2020 a 2021 (o 13,2 %) byl doprovázen současným navýšením mezispotřeby (o 11,7 %) i HPH (o 14,9 %).

2.3.2. Zahraniční obchod

Pohled na hospodaření v oblasti kultury lze částečně doplnit daty o vývozu a dovozu kulturního zboží a služeb (viz Tabulka 8). Zahraniční obchod se zbožím a službami kulturního charakteru vykázal v roce 2021 záporné saldo 6,8 mld. Kč, které se nejzřetelněji projevilo v oblasti reklamy (3,8 mld. Kč). Jak je vidět z Grafu 10, nejvyššího kladného salda dosáhla oblast audiovizuálních a interaktivních médií následovaná tiskem.



Graf 10 Pohyb kulturního zboží a služeb přes hranice podle oblastí v roce 2021 (v mld. Kč)

Zdroj: ČSÚ

K výše uvedeným výsledkům je třeba dodat, že údaje za zahraniční obchod se zbožím jsou od referenčního roku 2021 přepočítávány aktualizovanou metodou založenou na vyšší míře detailu. Zahraniční obchod se zbožím vypovídá o vývozní a dovozní výkonnosti české ekonomiky, tedy i o obchodní bilanci zahraničního obchodu české ekonomiky. Sleduje skutečný obchod se zbožím realizovaný mezi českými a zahraničními subjekty, tj. změnu vlastnictví mezi rezidenty a nerezidenty.

Tato metodika je odlišná od doposud používaného způsobu pojetí zahraničního obchodu se zbožím – pohybu zboží přes hranice. Ten sice nabízí mezinárodně srovnatelné údaje a může sloužit jako indikátor vývoje obchodu, nicméně neodráží celý rozsah obchodní výměny v oblasti kultury (šetření v oblasti služeb jsou výběrová) a nezohledňuje faktickou změnu vlastnictví – zboží může být např. převáženo v rámci distribučních center jedné společnosti umístěných v různých zemích. Z tohoto důvodu není možné srovnávat výsledky roku 2021 s lety předcházejícími, popřípadě vytvářet časové řady.

Změna metodiky se nicméně netýká zahraničního obchodu se službami kulturního charakteru, kde je meziroční srovnání možné. Celkový vývoz kulturních služeb v roce 2021 činil 29,6 mld. Kč, což je o 10,7 % více než v roce předchozím, a dovoz 39,8 mld. Kč, což představuje meziroční nárůst o 31,6 %. Na zahraničním obchodu se službami kulturního charakteru se v roce 2021 jak ve vývozu, tak v dovozu nejvíce podílela oblast reklamy (13,4 mld. Kč, resp. 17,2 mld. Kč), dále audiovizuálních a interaktivních médií (11,4 mld. Kč, resp. 14,2 mld. Kč) a tisku (4,3 mld. Kč, resp. 7,4 mld. Kč).